

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ה עמוד א

99

ומחריא תנורא. שקלתא ואנחתא אגבה דכרעה, קדחא ואיתרע מזלה, ואייתיה. אמר ליה רב ביבי בר אביי: אית לכו רשותא למיעבד הכי? - אמר ליה: ולא כתיב ויש נספה בלא משפט? - אמר ליה: והכתיב אָדוּבַּ הלך ודור בא! - אמר: דרעינא להו אנא עד דמלו להו לדרא, והדר משלימנא ליה לדומה. - אמר ליה: סוף סוף, שניה מאי עבדת? - אמר: אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא להו ליה, והויא חלופיה.

רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי: תַּתְּסִיתָנִי בו לבלעו חנם עבד שרבו מסיתין לו וניסת, תקנה יש לו? רבי יוחנן, כי מטי להאי קרא בכי: גַּהֲן בקדשו לא יאמין, אי בקדושו לא יאמין - במאן יאמין? יומא חד הוה קא אזיל באורחא, חזייה להווא גברא דהוה מנקיט תאני, שביק הנך דמטו, ושקיל הנך דלא מטו. אמר ליה: לאו הני מעלן טפיי? - אמר ליה: הני לאורחא בעינן להו, הני - נטרן, והני - לא נטרן. אמר: היינו דכתיב הן בקדשו לא יאמין. איני? והא ההוא תלמידא דהוה בשיבבותיה דרבי אלכסנדרי ושכיב אדזוטר, ואמר: אי בעי האי מרבנן הוה חי. ואם איתא - דלמא מהן בקדשו לא יאמין הוה? - ההוא מבטע ברבותיו הוה. רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי: יִקְרַבְתִּי אליכם למשפט והייתי עד ממחר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעשקי שכר שכיר, עבד שרבו מקרבו לדונו, וממחר להעידו, תקנה יש לו? אמר רבי יוחנן בן זכאי: אי לנו ששקל עלינו הכתוב קלות כחמורות. אמר ריש לקיש: כל המטה דינו של גר - כאילו מטה דינו של מעלה, שנאמר הַמֵּטֵי גר - ומטי כתיב. אמר רבי חנינא בר פפא: כל העושה דבר ומתחרט בו - מוחלין לו מיד, שנאמר וּלְאֵי יראוני, הא יראוני - מוחלין להם מיד. רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי: זָכִי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם, עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות תקנה יש לו? מֵאֵי על כל נעלם? אמר רב: זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס בה. ושמואל אמר: זה הרק בפני חברו ונמאס. מֵאֵי אם טוב ואם רע? אמרי דבי רבי ינאי: זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא. כי הא דרבי ינאי חזייה להווא גברא דקא יהיב זוזא לעני בפרהסיא, אמר ליה: מוטב דלא יהבת ליה מהשתא דיהבת ליה וכספתיה. דבי רבי שילא אמר: זה הנותן צדקה לאשה בסתר, דקא מייתי לה לידי חשדא. רבא אמר: זה המשגר לאשתו בשר שאינו מחותך בערבי שבתות. - והא רבא משגר! - שאני בת רב חסדא דקים ליה בגווה דבקיאה. רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי: הִנְהִיָּה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות, עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות תקנה יש לו? מאי רעות וצרות? אמר רב רעות שנעשות צרות זו לזו, כגון זיבורא ועקרבא. ושמואל אמר: זה המציא לו מעות לעני בשעת דוחקו. אמר רבא: היינו דאמרי אינשי זוזא לעללא לא שכיחא, לתליתא - שכיח.

שִׁחְרָה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם, אמר רב ברדלא בר טביומי אמר רב: כל שאינו בהסתר פנים - אינו מהם, כל שאינו בוהיה לאכל

חידושי הר"ן מסכת מועד קטן דף יח עמוד א

998

שקלינהו לטופרי וכו' פי' שקלינהו שמואל לטופריה וחסטינהו באפיה פי' באתר דלא שכיחא אשה, א"נ הדר מכניס להו וזורקן לפי שאינן מזיקות אלא במקום נפילה ראשונה.

וא"ל שמואל לפנחס לית לך ברית וכו' כלומר ראה הצפרנים שתפשני עליהם ואמרת לי אלו ידיה הוה מי הות מזלזל כולי האי עכשו אתה רואה שאני נוטלן ואיני חושש ולית לך ברית כרותה לשפתים כענין אל יפתח אדם פיו לשטן.

ש"מ תלת וכו' יש מוכיחין מכאן דבגנוסתר מותר בחולו של מועד מדלא אמר ש"מ ארבע, ש"מ דבגנוסתר אסור ויש דוחין ראייה זו דהא דלא חשיב ארבע משום דלא אתא למימר אלא הקולות שלמדנו ממנו וזו חומרא היא. קוברן צדיק וכו' כלומר שמצדיק דרכיו וביושר.

שורפן חסיד ונקרא חסיד על שעושה לפנים משורת הדין. וי"מ משו"ה נקרא חסיד דאע"ג דידע דשריפת צפרניו מזיק ליה לגופיה אפ"ה שורפן שלא יהיו בעולם למכשול.

והזורקן רשע וטעמא שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל, וי"מ משום אסטניסות תפיל, וי"מ משום כשפים.

כיון דאשתני אשתני פי' לפי שאינן מזיקות אלא במקום נפילתן.

אבל אי כניש להו וזורקן לא. וכתב הרב ר' יונתן ז"ל דדוקא היכא שעברה עליהן אשה עוברה תכף שנפלו לארץ כלומר באותו יום עצמו אבל אי כניש להו לאחר אותו יום שכבר נשתנה מראיתן מחמת הקרקע אם רוצה לזורקן ברה"ר לית לן בה ע"כ.

והיינו דקאמר וכי תימא אכתי איכא למיחש שמא יקבצם מבית הכנסת ויזרקם לחוץ ותעבור אשה עליהם ואכתי היכי מצי למזרקיהו בבית הכנסת. להא ליכא למיחש דכיון דאשתני ואפילו יזרקם אינן מזיקות, כיון שאינן במקום נפילה ראשונה וכן אין המקום מזיק שנפלו שם מדשמואל דזרקיהו באפיה. וי"מ שבאותו יום שנפלו אי כניש להו ושדי להו לבראי מזיקות. וכן כתב רבי' יהונתן ז"ל דוקא היכא שעברה עליהם אשה עוברה תכף שנפלו לארץ כלומר באותו יום עצמו אבל אי כניש להו לאחר אותו יום שכבר נשתנה מראיתן מחמת הקרקע אם רוצה לזורקן ברה"ר לית לן בה עכ"ל. ולפי דבריו ז"ל דהא דקאמר וכי תימא דכניש להו ושדי להו לאבראי וכו' ביום המחרת קאמר. ול"נ דאיכא לאקשוויי מאותו יום עצמו שנפלו שם. וכן איכא לאקשוויי מדשמואל דזרקיהו ועיין והראשון נ"ל עיקר.

א"ר אמי ובשפה כל שמעכת. וכן הילכתא ואפילו באבל ותוך ז' מותר ואפילו במספרים. וכן פסק הרמב"ן ז"ל והכי איתא בירושלמי דגרסינן התם שפם כנטילת צפרנים לכל דבר א"ר ירמיה ובלבד בנוטות כלומר שנוטות ויוצאות על הפה ומעכבות.

ופרמשתקו אמה וזרת כלומר ערלתו לקיים מה שנאמר ושפל אנשים.

מתני' מטפחות הידים וכו' פי' לפי שהן מזוהמות תדיר שמנגבים בהן בשעת אכילה הילכך מותר לכבסן במועד. וכן מטפחות שמנגבין בהן פניו ידיו ורגליו כשיוצאין מבית המרחץ.

והזבין והזבות והנדות והיולדות וכו' פי' לפי שאין להן פנאי לכבס בגדיהם מערב יל"ט לפי שהן צריכין ז' ימי נקיים והן צריכין להחליף חלוקן ומלבושן ומשו"ה שרינן להו לכבסן בחולו של מועד.

וכל העולין מטומאה לטהרה כגון מצורע וטמא מת שצריכין להחליף בגדיהם או לכבסן. גמרא מתני' אע"ג דאית ליה תרתי ומטנפי פי' ולא אמרינן לפשוט חדא לשמשא ולביש אידך עד שיתביש ולא בעי כיבוס קמ"ל. אבל לשאר בני אדם דאית להו תרתי אסור אפילו תרתי ומטנפי. ואפילו האחד אסור לכבס לפי שיכול לכבס האחד בעוד שהוא לובש האחר אבל חלוק אחד מותר לכבס שאע"פ שהוא מכבסו קודם המועד צריכים לכבסו עוד פעם אחרת מפני שנזדהם ואפילו של שאר מינין אבל של פשתן אפילו תרתי או תלתא מכבסין כדאסיקנא בסמוך. וטעמא משום דמזדהמי טפי מכלי צמר. ועוד שאין כיבוסן קשה כשל צמר ושל צמר גפן.

שו"ת תורה לשמה סימן ריג

77A

+נפלו צפרנים לתוך תבשיל מה דין התבשיל. + שאלה צפרנים שנפלו לתוך הקדרה של תבשיל בהיותה רותחת על האש ואח"ך חפשו אחריהם ומצאום וזרקום אם התבשיל נמאס בכך מאחר שהרתיחו הצפרנים בתוכו ואם יש בזה משום בל תשקצו. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה.

תשובה איתא בגמרא דמ"ק דף י"ח א"ר שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד ושקלנהו לטופריה בשיניה וזרקנהו ש"מ תלת ש"מ מותר ליטול צפרנים בחולו של מועד וש"מ אין בהם משום מיאוס וכו' ע"ש וא"כ השתא לפום דינא למדנו דאין בהם משום מיאוס מיהו בעל נפש לא יאכל תבשיל זה כי מאחר דרוח רעה שורה עליהן טוב ליזהר. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו.

אצבע, ואולי נפל טעות באבודרהם בזה, וא"כ ליכא פלוגתא כדל, ומד ש ומצאתי [כתוב בענין זה] סימן אחר וכו' נראה דאין חילוק בדין אלא דיש (פי') [סימן] אחר, דלפירוש ראשון הוי סימן בלשון [בדאג'ה] [אגהב'ד] וכו' ולפירוש שני הוא הסימן בלשון קש"א אבל לדינא הכל אחד.

גרסינן בפרק אלו מגלחין [מ"ק יח ע"א] השורף צפרנים חסיד, קוברן צדיק זורקן רשע שמא תעבור עליהם אשה ותפיל ע"כ, וטעמא דקודם שחטא אדם הראשון היה מלבושו צפורן וכשחטא נתפשט ממנו ולא נשאר ממנו רק צפרניים, ומאחר שהאשה גרמה שנתפשט המלבוש ולכך מה שנשאר מהם יש מקום להתענש בו האשה (תולעת יעקב סוד השבת אות ג), ולזה היה ר' יוחנן זורקן בבית המדרש דלא שכיחי נשי, וכי תימא זימנין דמכנשי להו ושדי להו אבראי כיון דאשתני אשתני ושוב אין מזיקין (גמרא מ"ק שם), וכתב הפרישה [סוף] סימן רמ"א מכאן יש היתר להשליך הצפרנים בבית המרחץ שרוחצים שם האנשים לחוד, גם יש ללמוד דאם חותך בביתו במקום שנשים שם שכיחי [ים] ונפל מיד [ו] קצת צפרניו, אזי יכבד אותו המקום או ינקה שם ויזיזם ממקומם ולית לן בה ע"כ. ולענ"ד אפשר דזקא כשהשליכן חוץ לחדר הוי שינוי מקום, וכן משמע בר"ף שם [י סוף ע"א]. ועוד כתב הפרישה שם ואין ליטול צפרני ידיו ורגליו ביום אחד (כ"ג):

(ח) מצוה ג"כ לגלחון וכו'. בשיירי כנסת הגדולה [אות א] האריך מאוד להסתפק אם [להסתפר] ביום ה' או ו', ומסיק ביום ו' ואפילו בצפרא, וכו' הב"ח [ס"א] וכל אחרונים. ולי נראה קצת [ראיה] דמצוה ביום ו' ודוקא מצפרא, מניזיר דף ה' [ע"א] דקאמר אבשלום היה מגלח מערב שבת לערב שבת, ופריך מאי איכא בינו לבין שאר אחיו, ומשני אחוהי מצפרא והוא בפניא וק"ל. כתב כנסת הגדולה [בסוף הסימן] אין להסתפר בראש חודש אפילו חל בערב שבת.

(ט) בלשון רכה. דאסור לאדם שיטיל אימה יתירה בתוך ביתו, שמתוך היראה מחללין השבת דלפעמים מדליקין בשבת ומבשלין, ואינו יודע, ולפעמים מאכילין דבר אסור מפני יראה, ולפעמים משמש עם אשתו נדה כי יראה לומר שלא טבלה מפני צינה (גמרא פרק קמא דגיטין ו ע"ב):

(י) בלשון ציווי הדליקו וכו'. בפתח תחת הה"א דאין שייך שאלה דהא רואה שלא הודלק, ואם הוא בחדר מיוחד והולך משם לבית הכנסת ואינו יודע אם הודלק [ב]בית דירה, שפיר יאמר הדליקו בחיריק שהוא לשון שאלה (ט"ז סק"ג). אבל ראיתי טעם באבודרהם [עמוד קנז] מפני דמסתמא לא הדליקו עדיין דאמרינן [שבת כג ע"ב] ובלבד שלא יקדים, לכך מזכיר אותם שידליקו, אבל עשרתם ערבתם אם הקדימו, הם זריזים, לפיכך שואל אותם אם עשו כזריזים.

(יא) קרוב לחשיכה וכו'. ומ"מ צריך לומר מבעוד יום ודאי ושיהיה בו מוסף מחול על הקודש, ועיין בראב"ן סימן ב'.

(יב) טוב וכו'. משמע דאם סומך על בני ביתו צריך לומר ערבתם, אף דמותר בספק חשיכה מ"מ לכתחלה לא יסמוך על בין השמשות, כ"כ הב"ח [ס"ג] וט"ז סימן רס"א [סק"ב]. והאידינא נוהגין [לערב עירובי חצירות] מערב פסח לערב פסח.

אף הו רמה

משנה ברורה סימן רס

779

- (א) מצוה וכו' - מפני כבוד השבת ומ"מ [א]. אין זה חובה גמורה והמקיימה מקבל עליה שכר ושאינו מקיימה [ב]. אינו נענש עליה. ומאד יש ליזהר שלא יבוא ע"י מצות הרחיצה לחשש חילול שבת ובע"ה הרבה נכשלין בזה בימי החורף כשהימים קצרים שיושבין כמעט עד שחשיכה ואף אם גמר את עצם הרחיצה בהיתר ג"כ מזדמן איסור לידו שפעמים הוא סורק את ראשו בסוף שהיא מלאכה דאורייתא בשבת. גם מצוי שאחר גמר כל הפעולות סוחט האלונטית מהמים שנבלע בו והוא בכלל מכבס וכמו שיבואר לקמן בסימן ש"ב. וראוי לכל מי שנגע יראת השם בלבו למנוע את העם מזה וזכות הרבים יהיה תלוי בו וגם כדי שלא יתפש ח"ו בעונם וכידוע מאמר חז"ל כל מי שיש לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס בעון אנשי ביתו וכל מי שיש לו למחות באנשי עירו ואינו מוחה נתפס בעון אנשי עירו:
- (ב) לרחוץ - וגם [ג]. על הנשים שייך מצות רחיצה ובימי החורף שהימים קצרים ואין להם פנאי יקיימו מצות הרחיצה בפניהם וידיהם ואף לאנשים די בזה כשאין להם פנאי ועיין בא"ר.
- (ג) כל גופו - היינו [ד]. בחמין.
- (ד) ורגליו - וכעת אין נוהגין ליזהר בזה ואפשר דדוקא במדינותיהם שהיו רגילין לילך יחף ודרכו לרחוץ במים מפני האבק והעפר משא"כ במדינותינו וכעין זה כתב הפמ"ג לעיל בסימן ד' באשל אברהם סק"א ע"ש:
- (ה) בע"ש - וה"ה בכל זה בעי"ט אבל ביום ה' לא הוי יקריה דשבת [ה]. אא"כ אי אפשר לו לרחוץ בע"ש אז כל כמה דמקרב לשבת טפי מעלי וכן לענין להסתפר:
- (ו) בע"ש - וביום ה' מקפידין שלא ליטלן מפני שהצפרנים מתחילין לחזור ולצמוח ביום ג' לגלוחן [ו]. וא"כ אין זה תיקון כבוד שבת שחוזר לצאת. יש שכתבו שלא לקוץ צפרני הידים ורגלים ביום אחד ואין לקוץ אלא בע"ש או בעי"ט והנכון שיקוץ מן הרגלים ביום ה' ומן הידים ביום ו' [מ"א]. איתא בגמרא השורף צפרנים חסיד קוברן צדיק זורקן רשע שמא תעבור עליהן אשה מעוברת ותפיל ולכן בבית המדרש דלא שכיחי נשי או בית המרחץ שעשוי רק להרחצת אנשים מותר לזרוק. גם איתא שם בגמרא דאין בכחן להזיק רק בדוכתא דנפילי אבל אי כניש להו בתר הכי ושדי להו לאבראי לית לן בה וכתב בפרישה סימן רמ"א מכאן דאם חתך בביתו במקום דשכיחי נשי ונפל מידו קצת צפרניו יכבד אותו המקום ויזיזו ממקום ושוב לית לן בה והא"ר כתב דאפשר דדוקא כשהשליכן חוץ לחדר הוי שינוי מקום. ויש ליטול הידים אחר גילוח הצפרנים וכדלעיל בסימן ד':
- (ז) לגלחן - בתער או במספרים והטעם [ז]. כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מנוול. יש מקומות [ח]. שאין מגלחין ואין נוטלין צפורנים ברא"ח אפילו חל ביום עש"ק כי כן צוה ר"י חסיד:
- (ח) לא יטול וכו' - בתשב"ץ כתוב שמהר"ם לא דקדק בזה וכ"כ על האר"י מ"מ יש ליזהר לכתחילה [מ"א]:
- (ט) סמוך לחשיכה - היינו קודם בין השמשות בעוד ודאי יום ושיהיה בו עוד שהות להוסיף מחול על הקודש והטעם שמאחר מלישאל עד עתה [ט]. כדי שלא יפשעו ויאמרו עדיין יש שהות:
- (י) בלשון רכה - כי היכי [י]. דליקבלו מניה ולעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שמתוך היראה הם מחללין שבת ומאכילין לאדם דבר האסור לו ובאין לידי כמה עבירות:
- (יא) עשרתם וכו' - דכל הני אין יכול לעשותם אח"כ בשבת לכך יזרז אודותם בע"ש:
- (יב) ערבתם - ובמקומות [יא]. שאין דרך להניח עירובי חצרות כ"א מע"פ לע"פ וגם עירובי תחומין אין דרכו להניח אין צריך לומר זה:
- (יג) הפרשתם חלה - וכעת אין נוהגין לישאל זה ועיין בתשובות כנסת יחזקאל סי' כ"ג שכתב טעם לזה אך בע"פ בודאי צריך לישאל ואם חל בשבת צריך לישאל בע"ש ע"ש:
- (יד) הדליקו וכו' - בפת"ח תחת הה"א בלשון צווי דאין שייך שאלה דהא רואה שלא הודלק [רש"י] וה"ה [יב]. שיזהירם שיפסקו מלעשות מלאכה [יג]. ואם הוא אז בבה"מ או במקום אחר צריך לשלוח אחר שיזהירם לזה:

שו"ת משנה הלכות חלק יח סימן קס

54A

זריקת צפרניים לכיור

ב"ה ב' להדלקת הנרות התשכ"ג ברוקלין נ"י יצ"א

בימי הנסים והנפלאות, ישפיע ממרום ישועות, וברכות ורפואות, אל כבוד ידיד נפשי רב חביבי הרב הגאון המפורסם, גן הדסים, שואל כענין ומשיב כהלכה, כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין הלברשטאם (שליט"א) [זצ"ל] אדמו"ר מציעשינוב אחדשת"ה. הנני במענה על מכתבו היקר, בדבר שנסתפק בנוטל צפרניו וקשה לשרפם על הגאז או שאין לו מקום לשרפם, ויש עושים מדורה מחוץ לביתם ושורפים אותם שם, ולפי שקשה להם לעשות כן בכל שבוע משהים הם הצפרנים מכמה שבועות ואחר כך שורפים אותם יחד. אבל גם זה קשה, כי אולי יוכל לבא לידי תקלה. וכבוד תורתו נסתפק אי שפיר דמי להניחם בכיור המים [סינק בלע"ז] ויוצא לים, כי גם לקברם קשה בעיירות גדולות, וגם דאי קברן לא מקרי רק צדיק ולא חסיד.

והנראה לפענ"ד, דהנה בגמרא (מ"ק י"ח ע"א, נדה י"ז ע"א) אמרו, שלשה דברים נאמרו בצפרנים, הקוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע, טעמא מאי, שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל. ומפורש דחז"ל נתנו לנו טעם מפורש לקבורת או שריפת הצפרנים, והוא כדי שלא תזק בהם אשה מעוברת ותפיל, ונמצא דכילוי הצפרנים הוא גדר של נזיקין וצריך אדם לבער נזיקין. והנה בשו"ע לא ראיתי לפום ריהטא דין זה, רק מה שהביאו המ"א (ריש סי' ר"ס) ושאר נושאי כלים. ועיין אליה רבה (שם סק"ז) ובפרישה (אל"ח סי' רמ"א ס"ק ד). ובאמת צריך עיון למה השמיטו הרמב"ם והשו"ע גמרא מפורשת בשני מקומות, ושאר פוסקים הביאו.

עוד אמרו שם בגמרא (מ"ק שם), אמר רב שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד, ושקלינהו לטופריה בשיניה וזרקיהו. ופריך שם האיך עביד הכי, ומשני דאשה בי מדרשא לא שכיחא, וכי תימא זימנין דמיכנשי להו [פירוש שמכנסין אותן] ושדי להו אבראי, כיון דאשתני אשתני. פרש"י (ד"ה כיון דאשתני), מהאי זוכתא דהו מעיקרא, אישתני ולא מזקי, ע"כ.

והנה בגמרא נדה (שם) איתא עוד, דלא אמרן אלא דשקיל ידיה ודכרעיה, ולא אמרן אלא דלא גז מידי בתרייהו, אבל גז מידי בתרייהו לית לן בה. ומסיק ולא היא, לכולה מילתא חיישינן. נמצא דלא נשאר היתר רק שינוי מקום וכגמרא מ"ק הנ"ל, דעל זה לא מצינו חולק. ונראה דמהאי טעמא נהגו העולם לקוץ משהו ולהניח בצפרנים וקורין אותם עדות, וכנראה דהמנהג הוא מגמרא הנ"ל, דאמרו שם ולא אמרן אלא דלא גז מידי בתרייהו, משמע דאם גז מידי בתרייהו תו לא מזקי. אבל באמת לפי זה קשה מאד, דהרי סיימו בגמרא למסקנא דלא הוא אלא חיישינן. ויש ליישב קצת, דעל כל פנים אולי מועיל קצת אלא לא הוה סגולה מוחלטת. ואולי מהאי טעמא גם כן לא נהגו ליטול הצפרנים מידי ורגליו ביום אחד. ובאחרונים ראיתי בזה טעמים. ולפי הנ"ל יש לומר, כיון דאמרו בגמרא דלא אמרן אלא דשקיל ידיה ודכרעיה, אבל שקיל רק מחד לא חיישינן, לכן נהגו שלא לגזו מתרווייהו ביום אחד.

ובהא מיושב מה שהביא בשערי תשובה (סי' ר"ס סק"ב) דבמחזיק ברכה (סי' ר"ס סק"ד) כתב שאף שכל האחרונים כתבו דברי המגיד מישרים (משלי פכ"ג) שלא יקוץ צפרני ידיו ורגליו ביום אחד, אין לחוש לזה, דבסדר הכוונת ממהר"ש וויטל שהעתיק מטהרת יד הקודש מר אביו מהרח"ו ז"ל כתב שרבינו האריז"ל יום השישי היה נוטל צפרני ידיו ורגליו וכו', ע"ש. ולכאורה הדבר מפליא בטעם רבינו האריז"ל. אבל לפי מה שכתבתי נראה פשוט, דכיון דעיקר הטעם הוא מכח הא דאמרן בגמרא דלא אמרן אלא דשקיל ידיה ודכרעיה, ויש לומר דזה גם כן טעם המגיד מישרים. וכיון דבגמרא מסיק דלכולה מילתא חיישינן, אם כן ליכא למיחש ולהחמיר דלא לקוץ תרווייהו ביום אחד, ודברי רבינו האריז"ל הק' מקורם מיוסדים בהררי קודש בגמרא נדה הנ"ל. וזה לפענ"ד דבר יקר בס"ד. וקצת יש להביא ראיה עוד מגמרא הנ"ל דמותר לקוץ ביום אחד, מדקא סלקא דעתך דלא אמרן אלא דשקיל תרווייהו וכו', ומסיק ולא הוא וכו'. ואי נימא דאסור לשקול תרווייהו, אם כן האיך עושה מזה שקלא וטריא בגמרא ולא הזכיר כלום דאסור ליטלם יחד, ואדרבה מסיים ולא הוא לכולה מילתא חיישינן. משמע דלמסקנא באמת מותר לקוץ צפרני ידיו ורגליו ביום אחד, דלישנא משמע דחיישינן אף כשאינו קץ מידי ורגליו ביום אחד, וד"ק.

ונחזור לדין, דלכאורה תקשה בעיקר מילתא למה הצריכו לקוברן או לשרפן, הא יכולין לקוצצן ולהניחם במקום אחד ומיד ליטלן ולשנותן ממקומן וממילא לא יזיקו עוד. וצריך לומר דדוקא אם נשתנו ממקומן הראשון ממילא, ולא חישב עליהם בשעת הנחתם מיד לשנותם ממקומן, אז מועיל השינוי מקום. אבל אם לכתחלה נתכוין בשעת קציצתם להניחם במקום אחד ומיד לשנותם למקום אחר ועל דעת כן הניחם, אינו מועיל, דאם כן המקום השני הוא באמת מקומן. שוב ראיתי במחצית השקל (שם) שהביא בשם הפר"ח (יר"ד סי' קט"ז סק"ט) [ואין לי הספר תח"י לעיין בו טעמו] שכתב כן להדיא, דאם בשעת קציצת הניחן במקום אחד ומיד היה דעתו להעבירן ולהניחן במקום אחר, אותו מקום אחר אם הניחם שם יש לו סגולת מקום ראשון ומזיקים, ע"ש. ולפענ"ד דבריו מוכרחין מכח מה שכתבתי, ואם כן על כרחך צריך לקוברם או לשרפן. ועיין פרישה (אל"ח סי' רמ"א סק"ד) הגדרת שינוי מקום בזה. והא דאצל ר' יוחנן בגמרא הנ"ל מהני שינוי מקום, היינו משום דלא היה בדעתו כלל לשנותם מיד, ובלישנא דגמרא זימנין, וגם שלא נתכוין כלל על המקום אחר דלא ידע להיכן יזרקום.

אמנם צריך לעיין מה הדין בזורקן לים או לנהר, דבגמרא אינו מבואר רק קוברן או שורפן. והנראה דהתוס' נדה (שם) כתבו הטעם למה שורפן חסיד, וקוברן צדיק הוא דהוי. דהשורפן ליכא למיחש שמא יתגלו, ובקוברן איכא למיחש שמא יתגלו. ובערוך (ערך שלש) פירש, ששריפת צפורן מזקת לאדם וכן כל דבר הבא מן האדם, כדאמר (שבת דף ע"ה ע"ב) גבי דם הנדה, ולכך הוה חסיד שמחמיר לשורפן אף על גב שמזיק לו. ולפי טעם הערוך דהחסידות הוא משום שמחמיר לשורפן אע"ג שמזיק לגופו, אם כן בדין נמי, ודאי אף אי

נימא שהזורקן לכיור ויוצא לים ליכא משום נזיקין, מכל מקום חסיד לא הוה. אבל לפי טעם התוס' דהוה חסיד משום דבשריפה ליכא למיחש שמא יתגלו, אם כן בכל מקום דליכא למיחש שמא יתגלו הוה חסיד, וא"כ הזורקן לכיור שיוצאין לנחל או לים מקום שלעולם לא יתגלו ולא תעבור אשה עליהם, יצא בזה והוה חסיד.

ואף שחוששני להכניס ראשי בין ההרים הרמים מלאכי אלקים, נראה לפענ"ד להכריח לעיקר טעם התוס' משום גילוי. ראשונה מהא דרבי יוחנן במ"ק הנ"ל, דשקיל לטופריה בשיניו וזרקניהו בבי מדרשא ולא שרפן. ואי נימא דהעיקר כטעם הערוך, אם כן רבי יוחנן ודאי היה מקיים מילי דחסידות וודאי היה שורפן ולא היה זורקן, אבל אי נימא כטעם הראשון משום גילוי, אם כן רבי יוחנן כיון דזרקן בבי מדרשא דליכא נשים ואם יוציאם לא יזיקו עוד, אם כן ממילא לא חיישינן להזיק לעולם ולכן זורקן בבית המדרש. ואם כן מוכרח דר' יוחנן סבירא ליה כטעם ראשון שבתוס', וכיון דעשה כן הלכה למעשה על כרחך דהכי קיימא לן.

שנית נראה לפענ"ד, דהנה כבר הקדמתי דהאי דינא דגניזת הצפרנים הוא מילי דנזקין ודינא דנזקין דנינן ביה, כלומר שצריך לנטולן באופן שלא יזיק לאשה עוברה ותפיל על ידו ח"ו. והנה בגמרא (ב"ק דף ל' ע"א) אמרו, ת"ר חסידים הראשונים היו מצניעים קצותיהם וזכויותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקן להן שלשה טפחים כדי שלא יעכב המחרישה, רב ששת שדי להו בנורא, רבא שדי להו בדגלת [פירש רש"י חידקל]. אמר רב יהודה האי מאן דבעי להוי חסידא לקיים מילי דנזיקין וכו'. ובתוס' (שם ד"ה שלא) כתבו וז"ל, ובירושלמי מפרש כדי שלא תעלם המחרישה. וטעם זה דירושלמי אתי שפיר לטעם התוס' נדה הנ"ל שלא יתגלה. והנה בגמרא (שם) קאמר דרב ששת שדי להו בנורא ורבא שדי להו [בחדקל] בדגלת, ונראה להדיא דשדיה לנהר הוי כשרפה בנזקין ומקרי חסיד על זה, וכמו שמפורש בגמ' חסידים הראשונים. והרמב"ם (נזקי ממון פ"ג הכ"ב) כתב וז"ל, חסידים הראשונים היו מצניעין את הקוצים ואת הזכויות בתוך שדותיהן בעומק שלשה טפחים כדי שלא תעלם המחרישה, ואחרים שורפים אותם באש, ואחרים משליכים אותם לים או לנהר כדי שלא יוזק בהם אדם, ע"כ. נראה ג"כ דרב ששת שהיה שורפן ורבא שהיה משליכן לים או לנהר, כולם חסידים הם. וזה כטעם התוס' דחיישינן שלא תתגלה, וכיון דנתנו במקום שלא יוזק בה אדם, ממילא הוה חסיד. ולפי זה פשוט בנידון דידן נמי, כיון דזרקן בכיור שמוליכו לים ואי אפשר שתזוק בה אשה לעולם, כה"ג הוה בכלל שורפן וחסיד מקרי וכרבה שעשה כן הלכה למעשה ומקרי חסיד על זה. ואם כן עלתה לן בס"ד ראייה ברורה מגמרא ב"ק הנ"ל כטעם הראשון שבתוס'.

אלא דמעתי פש לן לישב קושיא חדתא, לפי מה שהעלינו דהני תרי מילי היינו קבורת הצפרנים ושריפתן וקבורת הקוצים וזכויות הם מלתא חדתא לענין דינא, ותרווייהו טעמם להרחיק הנזקים. תקשה לפי זה קושיא עצומה, למה בגמ' נדה אמרו קוברין צדיק הוה, וחסיד לא הוה אלא אם כן שורפן, ובב"ק אמרו דקוברין נמי הוה חסיד וכמו שאמרו מפורש חסידים הראשונים. ונמצא דברי הש"ס סותרים לפי פירושי בזה. אמנם באמת לא קשה מידי, כד דייקנן שפיר בדברי חז"ל בשינוי לשונם הטהור. ולא מבעיא לשיטת הירושלמי שפירש שלא תעלם המחרישה החילוק פשוט, דבב"ק מיירי שקוברין באופן שלא תעלם המחרישה, וכיון שקוברין בעומק כזה, תו ליכא למיחש שמא יתגלו. ולכן קראו חסיד דהעיקר כטעם א' בתוס' משום שלא יתגלו, משא"כ בגמ' נדה שכתב קוברין סתם, ואפשר להיות אפילו באופן שיתגלו, ולכן צדיק מקרי אבל חסיד לא מקרי. ואם כן אדרבה מזה גם כן ראייה מוכרחת כטעם הראשון שבתוס', דהעיקר משום גילוי.

איברא, דאפילו לפי גירסת הש"ס דילן שלא יעכב המחרישה נראה נמי לחלק. דהנה בגמ' ב"ק אמרו חסידים הראשונים היו מצניעין וכו' ומעמיקין להם ג' טפחים, ודקדוקו לומר שמעמיקים להם ג' טפחים, והוא עומק שיעור המחרישה כידוע. ובגמ' נדה לא כתבו כלל עומק הקבורה. והנה בג' טפחים לא חיישינן לגילוי. ועיין פסחים (דף ל"א ע"ב) מתני' רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו, ובגמ' תנא כמה חפישת הכלב שלשה טפחים. ועיין שו"ע (או"ח סי' תל"ג ס"ח). ואם כן כשמעמיק שלשה טפחים וקוברין, ודאי לא חיישינן שמא יתגלה, ואפילו המחרישה אינו מגיע שמה ולא הכלב, ולכן שפיר קוראין חסידים אפילו כשקוברין. אבל בנדה מיירי כשקוברין ומכסה אותן רק קצת ואינו מעמיק, ולכן צדיק הוה וחסיד לא הוה, וזה לפענ"ד ברור בס"ד. ועיין עוד גמרא פסחים הנ"ל, דהא דאמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע, לא בעי להעמיק ובטפח סגי, דמשום אכסויי מעינא הוא ולא בעי שלשה. ואם כן הכי נמי בקבורת ציפורנים דסגי בקבורת כל שהוא ולא הטריחוהו לקבור ולהעמיק שלשה, דקוברין סתם אמרו.

ומעתי עלתה לן עוד דין חדש לפי הגמרא בבא קמא הנ"ל, דהקובר צפרנים עמוק שלשה טפחים נמי חסיד הוה. ונפקא מינא למי שהוא במקום שאי אפשר לו רק לקוברין. אם רוצה להיות חסיד, יעמיק שלשה טפחים ויקברם ויקרא חסיד. ועיין רש"י תמורה (דף ל"ד ע"א), כל הנשרפין לא יקברו דלמא אתי אינש ואשכח להו ואכיל להו. ועיין גליון הש"ס שם. ועוד עיין מה שציינתי על דברי רש"י הנ"ל ב"משנת העמרמ"ל הגהות על בית שערם שהוצאתי לאור בס"ד (י"ד סי' ד"ש ד"ה עוד שם בא"ד ד"ה ושנית עד וזה ברור) וז"ל. אלא דלאחר חיתום שטרות מצאתי באור זרוע הלכות נדה (סי' שס"ג אות י"ב בא"ד), מפרש רשב"ם שורפן עדיף מקוברין, דאיכא למיחש דהדרי ומגלו. ובירושלמי מפרש דשורפו עדיף משום דמכחיש גופו בכך ששורף צפורניו. ואם כן באמת דא הוא מחלוקת הראשונים עם הירושלמי הנ"ל, ולכאורה ודאי הירושלמי עיקר בזה. היוצא לן דלגבי קוצים וזכויות נקט הירושלמי הטעם שלא יתגלו וכו', אך לגבי ציפורניים נקט הירושלמי הטעם דמכחיש גופו, כדברי הערוך הנ"ל שזהו טעם למעליותא בנוסף להטעם דשלא יתגלו. עוד ראיתי בשיטה על מועד קטן לתלמיד רבינו יחיאל מפאריש (דף י"ח ע"א) וז"ל, שורפן חסיד שעשה לפנים משורת הדין, ויותר הוא מצדיק מפני שהוא צריך לטרוח לחזר אחר האש, ועוד שיש ריח רע קצת בשריפתן, ועוד שיש חלישות הדעת כשהוא מבער מן העולם דבר הגדל בגופו, כדאמר בשבת וכו' גבי דם נדה (דף ע"ה ע"ב). ורש"י פירש (נדה דף י"ז ע"א) דלהכי עדיף שורפן, דלא סגי בקוברין שמא יתגלו. וכן נמי פירש ה"ר יוסף כאן. ולא נהירא, דכי נמי יתגלו אינם מזיקין, דהא מסקינן בסמוך כיון דאישתנו אישתנו, ע"כ.

והנה מה שהקשה ולא נהירא, דכי נמי יתגלו אינם מזיקין וכו', פלא הוא. דהא דמסקינן כיון דאישתנו אישתנו, היינו דווקא שאשתנו

ש"ת משנה הלכות חלק יב סימן שח

שיעורי תורה או דרשה לנשים ואנשים בבית הכנסת בלי מחיצה

ג' לסדר נח התשנ"א ב"י יצ"א

מע"כ ידידי הרה"ג ו"ח נ"נ כ' מוה"ר אליהו בקובזה שליט"א בעמח"ס יד אליהו וקונט' פ"ו בצרפת.

אחדשכ"ת בידודות.

בדבר שאלתו אי מותר ללמוד שיעור או דרשה לאנשים ונשים בביהמ"ד בלי מחיצה בין הנשים לאנשים, רק שאלו יושבין לבד ואלו

יושבין לבד, ולפי שיש בני תורה טוענים שלא הוזכר בשום מקום שאסור להגיד שיעור בחדר שיושבין שם אנשים ונשים ושומעין

השיעור ומעכ"ת אמר להם שאסור ורוצים לדעת מהיכן.

ב) מקום שעושין חתונה או חתונות ואין עושין מחיצה רק לריקודים ולא לאכילה ואומרים דבשעת אכילה לא בעי מחיצה כלל אי יש בזה

היתר או צריך מחיצה.

ולפענ"ד אומר על ראשון ראשון הנה בענין לימוד שיעור או שיעורים בחדר אחד לאנשים ונשים או לדרוש בחדר אחד אנשים ונשים,

שטוענים שאין לזה איסור אומר אני אפילו לשיטתם אם לא תדעו לך היפה בנשים צאו לך בעקבי הצאן ועיין רש"י אם לא תדעו וגו' ורעי

את גדיתיך על משכנות הרועים, אם לא תדעו לך כנסייתו ועדתי היפה בנשים בשאר אומות ותנצלי מיד המצייקים לך להיות ביניהם ולא

יאבדו בניך התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתו ושמרו משמרתו ומצותו, ולכי בדרכיהם, ועיין ספורנו שם אם לא תדעו לך

הלכה פסוקה, היפה בנשים במדת חסד ופרישות, צאי לך בעקבי הצאן כיון שהלכה רופפת בידך לכי אחר המנהג.

והנה מעולם ידוע הוא לנו שללמוד תורה או מוסר או מה שהוא אפילו לתינוקות קטנים עשו להם חדרים לבנים לבד וכנות לבד ואין זה

בגדר של חומרא או חסידות ואפילו במקומות שמקילים לעצמן בגנים (קינדערגארטען בלע"ז) להיותם יחד (הגם שגם לזה יש מקפידים

מאד) מ"מ מיד שמתחילים ללמוד עם הבנים תורה וכיוצא בו מבדילים אותם ואף מלמד לא ילמוד בחדר שיש שם תערובות בחורים

ובתולות אפילו ישבו מובדלים וזה אפילו בקטנים שאכתי לא יודעים טעם איסור והרהורים וכו' שלא שמענו ולא ראינו ח"ו בישיבות

וראשי ישיבות שיכניסו בחורים ובתולות בחדר אחד ויתנו להם שיעור ופשוט אם יעשה ראש ישיבה דבר כזה יחרימו אותו כי הוא בכלל

נעורת לפשתן ואבזרייהו דעריית, והיחתה איש אש בחקו ובגדיו לא תשרפנה, ואפילו רק בשכונה לא יעשו בית יעקב סביב הישיבה

ולומדי תורה, וכן לא ראינו מעולם מרבנים גאונים מנהיגי הדור וגדוליהם שיעשו דרשות בבית המדרש אנשים ונשים יחד בלי מחיצות

ח"ו וגם לפי ידיעתי בארצינו הקדושה אם עושים בני תורה שומרי הדת אסופות עושים לאנשים לבד ולנשים לבד ולא ח"ו בתערובות וזה

פשוט מאד.

חוץ מזה כבר תמהתי במקום אחר שבכלל מהיכן לקחו היתר כהיום שעושים אסופות מנשים ומכניסים בבתי כנסיות אפילו לבדם בלי

אנשים ולפענ"ד הוא בכלל ח"ו חלול ביהכ"נ ובבהמ"ק היתה עזרת נשים מיוחדת לנשים ועזרת אנשים וכמה כרכורים כרכרו להתיר להם

ליכנס לעזרת נשים בימים נוראים אפילו בשעה שאינם טהורים עיין ש"ע א"ח סי' פ"ח ס"א ברמ"א יש שכתבו כמבואר בש"ע וברמ"א

והארכתי בזה במקום אחר וכו' שלא לשם תפילה ולביהכ"נ של אנשים, ובגמ' (מ"ק י"ח) אמרו רב שמן בר אבא הוה קאימנא

קמיה דר' יוחנן בחולו של מועד ושקלינהו לטופריה בשיני זורקינהו ושל"מ תלת וכו' ושל"מ מותר לזורקן ופריך איני והתניא שלשה דברים

נאמרו בצפרנים הקוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע ומשני טעמא מאי שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל אשה בי מדרשא לא

שכיחא ואי מותר לעשות להם שיעורים ואסופות שם אמאי לא שכיחא.

והנה הרבנים הגאונים, האדמור"ם והראשי הישיבות הם הם הרועים שלנו שהראו לנו הדרך בזה שח"ו ללמוד עם בחורים ובתולות

שיעורים יחד וא"כ ראינו שאין היתר להגיד שיעורים לאנשים ונשים יחד בחדר אחד אפילו יושבים מובדלים בלי מחיצה.

אסור לעשות אסופות נשים בבתי כנסיות
 י"א טבת פ' ויחי יעקב התש"נ בני יצ"א.

מע"כ יד"נ הרב הגאון ו"ח אוצר בלום כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א בעמח"ס רבבות אפרים ה"ח מעמפ"ס טענ.
 אחדש"ת בידידות, קבלתי מכתבו היקר לי וכו'.

בדבר שאלתו שנתעורר התעוררות גדולה בחסדי ה' בענין שמירת הלשון ובפרט אצל הנשים דברניות ועושים הרבה שיעורים בהל' לה'ר
 בבתי ובבתי כנסיות במקום שנאספים שם עם רב ונשאל מעל"ת שיש נשים שבתוך כדי שמיעת השיעורים הם אוחזים בפלך וסורגים
 במסרגות בידיהם וזה אינו מפריע להם לשמיעת השיעור ומספקא ליה אי אריך למיעבד הכי כיון דעיקר ביאתם הוא לבית הכנסת לשמוע
 שיעורים דברי אלקים חיים אי לא הוי זה בכלל קלות ראש לבית הכנסת.

ופה אהובי ידידי יפה שאל ומיהו לא על מעשה ידיה אני מתפלא אלא על עיקר האסיפה ודריסת רגליה אני מתפלא דמי התיר להם לנשים
 להתאסף בבית הכנסת של אנשים בכלל וזה זמן רב שאני מאד מסתפק בזה היאך ולמה התירו ליכנס נשים בבית המדרש ובתי כנסיות
 של אנשים ולכאורה קדושת בית הכנסת גדולה היא ואין לעשות שם כנוסים אחרים ובפרט בארץ ישראל שלא נבנו על תנאי ובגמ' מ"ק
 י"ח ע"א אמר רב שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד ושקלינהו לטופריה בשיניה וזרקיהו ש"מ תלת
 ש"מ מותר ליטול צפורנים בחל"מ וש"מ אין בהם משום מיאוס וש"מ מותר לזרקן ופריך איני והתניא שלשה דברים נאמרו בצפורנים
 הקוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע ומשני טעמא מאי שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל אשה בי מדרשא לא שכיחא. ובגמ'
 קידושין נ"ב ע"ב כעס ר' יהודה עליהם אמר להם וכי אשה בעזרה מנין ועיין רש"י ונשים אין נכנסות לה כדתנן באבות הטומאות בפ"ק
 דמס' כלים ובתוס' חלקו עליו דלא מצינו איסור לנשים ליכנס לעזרה, ומיהו עיין ירושלמי מע"ש פ"ה הל'ג דפריך ואשה נכנסת בעזרה
 בתמיה ומשמע דאסורות ליכנס בעזרה מה"ת הביאו בגהש"ס וכו' בתוספתא פ"ב דמס' ערכין מעולם לא קראה אשה בעזרה אלא בשעת
 קרבנה בלבד. ולכאורה אמאי זרק ר' יוחנן טופריה והלא אפשר יעשו אסופות מנשים בביהמ"ד ותמצא אשה עוברה ושכיחא הוא מעוד
 כמו שראינו בזמנינו.

והתשב"ץ (תלמיד מהרמב"ב) סי' שצ"ז כתב בנשים שהיו נוהגים ליכנס להיות סנדק ואפילו אם בעלה מוהל או אביה או בנה דלא אורחה
 דאשה ליכנס מקושטת בין האנשים ובפני השכינה וכי האי גוונא פרכינן בפ' האיש מקדש (דף נב) אשה בעזרה מנין פן יתגרו בה פרחי
 כהונה וכו' ומי שיש בידו למחות ימחה והמחמיר תע"ב ברכה ושלום מאיר בר ברוך זלה"ה וע"ש באשר כתב מורנו וכו' וכל איש הירא
 דבר ה' יש לו לצאת מביהמ"ד פן יראה כמסייע ידי עוברי עבירה ע"ש. והנה הא טעמא פן יתגרו בה פרחי כהונה הל"נ איכא שהרי הא בי
 כנישתא הוא לגברים ופרחי בני ישראל עוברין ושבין שם כי הם שם כל הזמן. ועיין שו"ת שו"מ ח"ו סי' ג' אי מותר לעשות סעודת ברית
 מילה בעזרת נשים ועיין תשו' אמרי אש סי' ט' וסי' י"ד אודות להעמיד חופה בביהמ"ד ובשו"ת מהר"א אסא"ד סי' ובשו"ת ח"ס א"ע סי'
 קצ"ב ועוד בח"ו סי' פ"ו באריכות. ועיין שו"ת אסיפת דינים מער' ביהכ"ס.

איברא דבש"ע א"ח סי' פ"ח הגה יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לביהמ"ד או להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספר
 (הגמ"י פ"ד) וי"א שמתרת בכל וכן עיקר (רש"י הל' נדה) אבל המנהג במדינות אלו כסברא ראשונה ובימים נוראים נוהגים להתיר
 (פסקי מהרא"י סי' קל"ב) ע"ש ובא"ו הגדול מבואר דהוא איסור גמור ועיין חתן סופר שער טהרת ידים ד' וכתב הרמ"א (דף ל"ז) ועיין
 תורת חיים להגאון מפעסט ז"ל שתמה אמג"א דפשוט דהאשה הנ"ל אסורה ללכת לביהמ"ד וגם בביתה אסורה להתפלל רק התירו ללכת
 לביהמ"ד כי הוא לה עצבון גדול אם הכל מתאספים והם לא ילכו ע"ש ועיין מטה אפרים א"ח סי' תקפ"א סכ"ה ודו"ק. והנה הגם דנימא
 דעכשיו אזלינן בתר המקילין והקילו לאשה ליכנס לביהמ"ד לתפלה מטעמים המבוארים ודלא כרמ"א שכתב דהמנהג כסברא ראשונה
 שלא ליכנס אבל ודאי ליכנס בלי טעם תפילה למה נתיר לה וא"כ פשוט דלנשים ליכנס לביהמ"ד מלבד ממה שכתבתי לעיל מהא דר'
 יוחנן הרי הרבה נשים יש שאינם טהורות ואין ליכנס לביהמ"ד לכתחילה כן ואין לומר דמותרות כמו בימים נוראים שנכנסים מפני
 הבושה דמי הגיד לנו לסדר האסיפה בביהמ"ד שצריכה להתבייש ולבא, לא יסדרו שם האסיפה ולא תבא האשה, גם כי אין זה בושה אם
 לא תבא לאסיפה, ולכן לפענ"ד בעצם התיקון ליתן שיעורים בבתי כנסיות לנשים לפענ"ד לא ידענא אם לא יצא שכרו בהפסדו בשביל הא
 גופיה.

שנית, כי הבית הכנסת אפשר שהיו שם כמה אנשים לומדין בו תורה ועכשיו נתבטל מהלימוד התמידי בבית הכנסת שם וכמה מהאנשים
 שדרכם ללמוד שם או שנתבטלו לגמרי או שמסתובבים שמה בקרן זויות או שהלכו למקום אחר.

והשלישית, והוא העיקר דחוי מכל זה מה שאין דעתי נוחה שהנשים יוצאות לשיעורים ומניחים הילדים בביתם בלי השגחה או שצריכים
 ליקח שומר איזה ילדה ולשלם ומי יודע היאך היא שומרת ואם היא לא צריכה שומר למשמרת, או לפעמים שישב הבעל עם הילדים
 במקום שילך הוא לשיעור ללמוד תורה שעליו יש חיוב ומצות עשה ללמוד הולכת היא והוא נשאר להיות שומר הילדים ונהפוך הוא
 שהתורה נתנה לו אשה להיות לו עזר להטפל עם הילדים שיוכל הבעל לילך וללמוד תורה נעשה הוא השומר הילדים ולוקח את מצותה.
 וראי' ברורה לדברינו שהרי אמרו ז"ל ברכות י"ז ע"א גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאננות
 (ישעיה לב) קומנה שמענה קולי בנות בטחות האזנה אמרתי. א"ל רב לר' חייא נשים במאי זכיין באקרובי בנייהו לבי כנישתא ובאתייהו
 גברייהו כי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתי מבי רבנן. הנה קבעו לנו חז"ל נשים במה זכיין להעוה"ב וגם כי גדולה הבטחתן משל גברי

אבל הוא באקרוי בנייהו לבי כנישתא ופרש"י תינוקות של בית רבן היו רגילין להיות למדים לפני רבן בבית הכנסת ובאתנויי גברייהו פרש"י בית המדרש ששם שונים משנה וגמרא ונטרן לגברייהו נותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת וממתינות לבעליהן ע"ש כי זה הוא עיקר המצוה והזכות שלהם ולא חשב כלל לזכות הליכתן לשיעורים כי אפשר אדרבה ע"י השיעור תבטלו בעליהן מלימוד התורה ח"ו ואם יאספו הרבה יחד א"כ גורמים לביטול כמה מבעליהם שיבטלו לימוד התורה ומי יודע אם במקום שיהיה לה מצוה הל'ל מצוה הבא בעבירה שמבטלת את בעלה מללמוד תורה ח"ו.

וזה לשון רבינו יונה באגרת התשובה (אות קצ"ב עם פתשגן הכתב), יכולות הנשים הצנועות למלט נפשם ונפש בעליהם ונפש בניהם כאשר יבואו בעליהם איש איש ממלאכתו אשר המה עושים והמה עייפים ויגעים ואינם זוכרים לתת חלק מיגיעתם וממחשבות לבם לתורה, על הנשים להזכירם לפתוח ספר אחד מכתבי הקודש ולעסוק בדברי תורה ולא ישעו בדברי בטלה כדי שלא יהא על נפשם עון גדול ואשמה שבטל יום או לילה מן התורה שעונש ביטול תורה גדול מכל העבירות שבתורה וגם יזכירו לבעליהם להביט באגרת התשובה הזאת אשר חיברנו ויודיעו להם ולבניהם דברי האגרת הזאת כי בהם יזכו לחיי העוה"ב. והנה העיקר על הנשים להיות בביתם וכשחוזרין בעליהם הביתה להזכירם שלא יבטלו מתורה אף רגע אחת וכזה יזכו לעצמם ולבעליהם ולביתם ולא מצינו שיצוה להם רבינו יונה לנשים שיאספו לעצמם וילכו מבתיהם אפילו לשיעורים ויעזבו את בעליהם עם הילדים.

וזה לפני כמה שנים צלצל אלי אברך אחד בשאלה היות כי הוא לבדו בבית ויש לו גייה לנקות הבית והוא יש לו ילד בן ד' ותינוקת בת ג' ואחד בן ג' חדשים אם יש בו משום איסור יחוד ושאלתיו איה אשתך השיב שהלכה לשיעור והוא נשאר לשמור על הילדים ועל הגייה המנקה את הבית השכתי לו לדעתי ששניהם הבעל והאשה שניכם חסרי דעה אתם האשה חסרה דעת שמניח את בעלה עם גייה בבית יחיד ומי פתי עושה כן וכי יש אפטרופוס לעריות, והבעל חסר דעה שבמקום שהוא ילך לשיעור וללמוד תורה שיש עליו חיוב לימוד והוא מצווה ועושה נשאר הוא להיות שומר ילדים ושולח את אשתו לשיעור שאינה מצווה כלל.

והגם שאני יודע שהנני כותב דבר שיתמהו עלי אבל האמת הוא כן ואני מוכרח להגיד האמת הגם כי אינו נעים. לבד כי במקום להיות כבודה בת מלך פנימה הולכות נשים בחוץ תרונה והגם כי הוא לשיעור אבל פעמים אין להסתובבות שיעור ואפילו לשיעור וחוזרות באמצע הלילה שאפילו לאיש יש סכנה לילך ברחובות וכ"ש לאשה והגם כי כונתם לטובה אבל לפענ"ד הי' צריך לתקן זה ולהפסיק שיעורים כאלו ואם יכולים לסדר ביום אז לא הייתי מנגד כ"כ והגם כי גם בזה איכא עיקולין ופשוורין אבל בלילה לית מאן דכר שמיה ופוק חזי מרות המואביה וד"ק כי קצרתי.

ומחמת כי אין הד"ג להאריך יותר הנני מוכרח לקצר והקוצרים אומרים יברכך ה' שיזכה להרבות דעת תורה מן השמים כאות נפש וכעתירת ידיד'נ דושכ"ת בלב ונפש, מנשה הקטן